

SİBEL YARDIMCI
Kentsel Değişim ve Festivalizm
Küreselleşen İstanbul'da Bienal

SİBEL YARDIMCI (1976, Ankara) Ortadoęu Teknik Üniversitesi'nden mezun olduktan sonra, Boęaziçi Üniversitesi'nde yüksek lisansını, Lancaster Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nde doktorasını tamamladı. İstanbul Festivalleri örneğinden yola çıkarak küreselleşme, kentsel dönüşüm ve kültürün özelleşmesi gibi konuları ele alan bu tezin birçok bölümü, konferanslarda sunulmuş, bazılarıysa internette yayımlanmıştır. Sibel Yardımcı halen Mimar Sinan Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nde öğretim görevlisidir ve kültür sosyolojisi ve kent üzerine çalışmaktadır.

sanathayat

DİZİ EDITÖRÜ Ali Artun

Karnaval, sanat ile hayat arasındaki sınırdaki sınırdaki bulunur...
orada aktörlerle seyirciler birbirine karışır;
o, herkesin davetli olduğu bir şenliktir.

Tzvetan TODOROV

Karnaval “hiçbir şekilde yalnızca sanatsal bir form olarak gösteriden ibaret de değildir; genel anlamda sanat alanına ait değildir. Sanat ile hayat arasındaki sınıra aittir. Gerçekte hayatın ta kendisidir, ancak onun belirli bir oyun kalıbına göre şekillenmiş halidir... Palyaçolarla soytarılar sanatla hayat arasındaki sınır çizgisinin üzerinde durmuşlardır”.

Mihail BAHTİN

Sanat ve hayat rekabet içindedir... Bu rekabeti hayat açıkça kazanmıştır. Bu nedenle sanat hayatla birleşir, hatta onun tarafından işgal edilir.

Allan Kaprow’un sözleri üzerine
Donald KUSPIT

SİBEL YARDIMCI

Kentsel Değişim ve Festivalizm:

Küreselleşen İstanbul'da Bienal

İletişim Yayınları 1108 • sanathayat dizisi 8

ISBN-13: 978-975-05-0357-3

© 2005 İletişim Yayıncılık A.Ş. / 1. BASIM

1-2. Baskı 2005-2014, İstanbul

3. Baskı 2021, İstanbul

•

DİZİ EDİTÖRÜ Ali Artun

YAYINA HAZIRLAYAN Elçin Gen

KAPAK TASARIMI Özlem Özkal - Suat Aysu

KAPAK FİLMİ Mat Yapım

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Asude Ekinci

DİZİN Hasan Deniz

BASKI Sena Ofset • SERTİFİKA NO. 45030

Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi B Blok 6. Kat No. 4NB 7-9-11

Topkapı 34010 İstanbul Tel: 212.613 38 46

CİLT Güven Mücellit • SERTİFİKA NO. 45003

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,

Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları

SERTİFİKA NO. 40387

Cumhuriyet Caddesi, No. 36 Daire 3, Seyhan Apartmanı,

Harbiye Mahallesi, Elmadağ, Şişli 34367 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ YERİNE.....	7
Başlarken	11
• İstanbul Bienali ve Festivalizm	11
• Birinci Uluslararası İstanbul Festivali'nden Dokuzuncu İstanbul Bienali'ne	14
• Türk Sergileme Geleneğinde İstanbul Bienali Öncesi	17
• Dünyadaki Diğer Uluslararası Sergiler	22
• Uluslararası Etkinlikler ve Küreselleşme	26
• Uluslararası Etkinlikler ve Kent	28
• Uluslararası Etkinliklerin Dönüştürme Potansiyeli	31
Kent Sahnesinde Bienal	35
• Estetik Bir Proje Olarak Gündelik Hayat ve Kent	35
• İstanbul'da Küreselleşme ve Kentsel Dönüşüm	40
• Kent Sahnesinde Bienal	47
• Estetik Kentin Yanılsaması	56
• Totaliter Estetiğin Eleştirisi	58

Bienalde İstanbul İmgeleri	67
• Küresel Sahne Kent	67
• Kentin Markalaşması.....	70
• Eski İmgeler Yeniden: Doğu ve Batı arasında İstanbul	72
• Oryantalizm ve Çokkültürlülük Yanılsaması	76
• Kentin Öteki Yüzü	85
Devlet, Sermaye, Kültür Kavşağında İKSV ve Bienal	91
• Siyaset Sahnesinin Dönüşümü ve Kültürün Özelleşmesi.....	91
• İstanbul Kültür ve Sanat Vakfı ve Özel Sermaye.....	97
• İstanbul Kültür ve Sanat Vakfı ve Devlet Desteği.....	105
• ‘Sivil Toplum’ ve Siyaset.....	113
Farklılığı Festivalleştirmek:	
Sergi Mekânında Toplumsallık ve Ötekilik	120
• Kültürel Sermaye Üzerinden Farklılaşma.....	120
• Kültürel Sermayeden Sembolik Sermayeye: Beğeniler Hiyerarşisi ve Kültürel Aracılar.....	127
• Ağ Toplumsallığı ve Sembolik Cemaatler: İstanbul Kültür Sanat Dostları	130
• Sergi Mekânı/Kamu Alanı.....	133
• Fantasm/agora’da ‘Öteki’ni Dinlemek.....	135
Bienal ve İktidar	146
• Şenlikten Festivale.....	146
• İstisnadan Kurala.....	149
• Sanatta Karşı Konumlanış İmkânları	154
• Gelecekte Kaçış Çizgileri.....	158
Bitirirken	164
Resimler.....	169
Kaynakça.....	171
Dizin.....	179

ÖNSÖZ YERİNE

Küreselleşen İstanbul'da Bienal, Bienal üzerine yazılmış öykülerden sadece biri. Tıpkı içinde yaşadığımız toplumu daha iyi anlayabilmek için söze (veya yazıya) dökülen diğer öyküler gibi, bu da sadeleştirmeler yapmış, belirli bir açıdan bakmış, baktığı çok parçalı toplumsal yapı ve ilişkilerin ancak bir kısmını yansıtabilmiştir. John Law'un *Organizing Modernity*'de önerdiği *alçakgönüllü toplumbilim* bu durumun kabulünü gerektirir. Yine de bu durum, araştırmacının tam anlamıyla bir *özel görelilik* çıkmazında olduğunu göstermez. Pierre Bourdieu'nün *Weight of the World* adlı kitapta da belirttiği gibi, toplumbilimcinin araştırmacının toplumsallığından kaynaklanan çarpıklıkları anlaması ve denetimi altına alması mümkündür. Bunun için de araştırmacının, *tarafsızlık yarılsamasını* bir yana bırakıp incelemekte olduğu şeyi düşünömsel [*reflexive*] ve metodolojik bir çalışmayla 'gerçekçi' bir şekilde 'inşa' etmesi gerekir. Bu aynı zamanda, araştırmacının, kendi araştırma süreci üzerine düşünmesi ve kendi varsayımlarını sorgulaması anlamına gelir.

Tam da bu noktada, elinizdeki kitabın izlediği yöntemle

ilgili bazı bilgiler vermek, alan araştırmasının neleri kapsadığını açıklamak anlamlı olacak. Lancaster Üniversitesi'nde 2000-2004 yılları arasında tamamladığım “*Meeting in Istanbul: Cultural Globalisation and Art Festivals*” başlıklı doktora tezi, bu kitabın temelini teşkil ediyor. Doktora tezimde üç ana soruya yanıt aradım: Bunlardan ilki, 1973 yılında gerçekleşen Birinci Uluslararası İstanbul Festivali'nin ve bu festivali düzenleyen kurum olan İstanbul Kültür ve Sanat Vakfı'nın aradan geçen süre içinde nasıl değişip geliştiği sorusu. Uluslararası İstanbul Festivali'nin yerini, zamanla, yine IKSŞV tarafından düzenlenen, film, tiyatro, müzik ve caz festivalleri ve İstanbul Bienali aldı. Bunlara ek olarak IKSŞV, Rock'n Coke, Film Ekimi ve çocuklar için düzenlenen Minifest gibi daha küçük ölçekli girişimler başlattı ve Avrupa'da gerçekleştirilen bazı etkinliklere katıldı. IKSŞV bugün, kent kültürü üzerinde söz sahibi olan en önemli aktörlerden biri konumunda.

İkinci soru, bu gelişim sürecinin, İstanbul'un içinden geçtiği dönüşüm ve kırılmalarla nasıl ilişkilendiği. 1980 sonrasında damgasını vuran baskı ve sansür ile ekonomik liberalleşmenin sınırsız tüketim vaadi arasına sıkışmış olan İstanbul'da festivaller, kültürel mekân ve kimliklerin yeniden kurulmasında önemli rol oynamışlardır. Yine bu dönemde küreselleşme arzusuna kapılan kent seçkinlerinin, kenti dünya kamuoyuna pazarlama araçlarından biridir festivaller. Bu gelişmelere bağlı olarak cevap aradığım son soru da, festivallerin kent için ne anlam ifade ettiği, kente ne kadar yayıldığı, onu ne ölçüde dönüştürebildiğidir: Festivaller, kentin renkli bir temsili olmaktan öteye geçebilirler mi? Ekonomik ve kültürel sermaye ekseninde ayrışmaya devam eden İstanbullularını konuksever alanlarda biraraya getirebilir, kentin parçası olan farklı seslere kulak verebilirler mi? Egemen iletişim ve mübadele biçimlerine alternatifler önerebilirler mi?

Bu sorulara odaklanan doktora çalışması kapsamında yaptığım alan araştırmasının önemli bir bölümünü İKSV Bilgi ve Belge Merkezi'nde gerçekleştirdim. 2002 yılının farklı dönemlerinde, Bilgi ve Belge Merkezi'nin, 1968'den bu yana yayınlanmış veya kaydedilmiş olan yazılı ve görsel malzemeyi derleyerek oluşturduğu arşivi taradım. İncelediğim yayınlar arasında İKSV ve festivallerle ilgili yerli ve yabancı basında çıkan haberler, kataloglar, broşürler, afişler ve basın açıklamaları bulunuyor. Yine 2002 yılında, İKSV'nin festival departmanlarında görevli yönetmen ve yönetmen yardımcılıyla; Sponsorluk Departmanı yönetmeni Ömür Bozkurt'la; Basın ve Halkla İlişkiler Departmanı yönetmeni Esra Nilgün Mirze ve diğer departman çalışanlarıyla; sponsor temsilcileriyle ve dönemin İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültürel ve Sosyal İşler Dairesi Başkanı Şenol Demiröz'le derinlemesine görüşmeler yaptım. Bu görüşmelerden yalnızca bir tanesi, görüşmecinin isteği üzerine kaydedilmemiştir. Görüştüğüm bazı kişilerin isimlerini açıkça belirttim, bazılarıysa, farklı nedenlerle kodlanarak aktarıldı. Aynı yıl İKSV Basın ve Halkla İlişkiler Departmanı'nda yaptığım staj sırasında kaydettiğim gözlemleri de bu çalışmada kullandım.

Bunlara ek olarak, 2005 yılı içinde Fulya Erdemci'yle, Dokuzuncu İstanbul Bienali küratörleri Vasıf Kortun ve Charles Esche'yle yeni görüşmeler yaptım; Bienal kataloglarını, ilk Bienal'den bu yana yazılı basında çıkan yorum ve eleştirileri de yeniden gözden geçirdim.

Hem 2002'de hem de bu yıl içinde benimle görüşmeyi kabul eden herkese; her türlü kaynağa ulaşmamı sağlayan İKSV Basın ve Halkla İlişkiler Departmanı'na; yazılı ve görsel malzeme temininde yardımcı olan İKSV Bilgi ve Belge Merkezi çalışanlarına teşekkür etmek isterim. Bu yardımlar olmadan böyle bir çalışmayı gerçekleştirmem mümkün ol-

mazdı. Ayrıca Lancaster Üniversitesi'nde tez danışmanlığı-
mı üstlenen Dr. Bülent Diken'e ve elinizdeki kitabın hazır-
lanmasında emeği geçen herkese, özellikle de daima yanım-
da olan aileme ve arkadaşlarıma teşekkür borçluyum.
MSGSÜ Sosyoloji ve Sanat Tarihi bölümleri desteklerini hiç
esirgemediler. Özellikle Ebru Aykut, Tuğba Doğan, Burcu
Pelvanoğlu ve Özlem Öz'e şükran borçluyum. Ayrıca Zey-
nep Alemdar ve Elçin Gen'e de emekleri için teşekkür ede-
rim. Son olarak, Ali Artun'a verdiği cesaret ve destek için
minnettarım.

Ağustos 2005